

12. Лагутін В.Д. Людина і економіка. Соціоекономіка / В.Д. Лагутін. – К. : Вид-во "Просвіта", 1996. – 336 с.

13. Трансформаційна економіка : навч. посібн. / за ред. В.С. Савчука і Ю.К. Зайцева. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 612 с.

14. Хейне П. Економічний образ мышлення / П. Хейне. – М. : Изд-во "Новости", 1991. – 704 с.

15. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм, демократія / Й.А. Шумпетер. – К. : Вид-во "Основи", 1995. – 528 с.

Башнянин Г.І., Кульчицкий Б.В., Гончарук Л.Я., Тесля А.И. Типы и виды социализации экономических систем

Исследование направлено на теоретический анализ природы процессов социализации экономических систем. Выделены и исследованы три ключевые типы социализации экономических систем – социально-экономическая социализация, функциональная социализация и формационная социализация, а также соответствующие их типы, что позволило сформировать методологическую основу дальнейшего исследования социализационных процессов в современных экономических системах как развитого, так и переходного типа.

Ключевые слова: социализация, типы социализации, социально-экономическая социализация, функциональная социализация, формационная социализация.

Bashnyanin G.I., Kulchitsky B.V., Goncharuk L.Ya., Tesla A.I. By question about types and subtypes of economic socialization systems

The article directed on the theoretical analysis of the nature of the socialization processes of economic systems. In the research study identified and investigated three key types of socialization of economic systems – socio-economic socialization, functional and formational socialization, and their respective subtypes. It is the methodological basis for further study of socialization processes in modern economies, both developed and transition.

Keywords: socialization, the types of socialization, social-economic socialization, functional socialization, formational socialization.

УДК 330.142.26+658.4

*Проф. Т.Г. Васильців, д-р екон. наук;
магістрант О.О. Якимів – Львівська КА*

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ
ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Розглянуто поняття оборотного капіталу підприємства, його склад та структуру, теоретичні основи ефективності управління та принципи управління оборотним капіталом торговельного підприємства. Запропоновано удосконалення ефективності використання оборотного капіталу підприємства.

Ключові слова: оборотний капітал, діагностика та ефективність управління.

Постановка проблеми. За умов ринкової економіки діяльність більшості підприємств істотно ускладнюється, підвищується її невизначеність і рівень ризику. А тому, більшість підприємств потребує сучасної методики і оцінювання фінансового стану, діагностику управління оборотним капіталом, іншими фінансовими показниками, якістю розрахунково-фінансових операцій і платіжної дисципліни.

У господарській практиці під час оцінювання фінансового стану підприємства велику увагу приділяють аналізу та визначенню раціональності розміщення оборотного капіталу, оскільки саме від швидкості перетворення

оборотного капіталу у грошові кошти залежить ліквідність підприємства, отримання прибутку з кожного обороту. У зв'язку з цим виникає потреба у встановленні та обґрунтуванні критерію раціонального використання джерел фінансування оборотного капіталу та ефективності їх використання.

Обґрунтованість та дієвість фінансових рішень за умов ринкової економіки значною мірою залежать від якості фінансово-аналітичних розрахунків. Зміст та значущість таких розрахунків виходять за межі простих арифметичних дій або обчислення окремих безсистемно відібраних показників. У разі застосування моделей, які б дозволили здійснювати поглиблену оцінку фінансового стану та оцінювати можливості підприємства щодо його розвитку, можна було б своєчасно вживати заходів для покращання фінансового стану.

Мета дослідження – розкрити теоретичні основи та запропонувати шляхи підвищення ефективності управління оборотним капіталом торговельного підприємства.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності оборотного капіталу. Окремі науковці спрощено трактують його як "предмети праці", "матеріальні активи", "гроші, що обертаються". Але частіше оборотний капітал ототожнюється з грошовими ресурсами, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції. В.Г. Білоліпецький визначає оборотний капітал як грошові ресурси, вкладені у виробничі фонди та фонди обігу. Л.Д. Буряк визначає оборотний капітал як грошові кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції [4].

У зарубіжній літературі під оборотним капіталом розуміють категорію "працюючий капітал". Американські економісти Ю.П. Брігхем і Л.С. Гапенський наводять дві дефініції працюючого капіталу: валовий працюючий капітал, під яким розуміють поточні активи, або чистий працюючий капітал, під яким розуміють різницю між поточними активами і поточними пасивами.

На нашу думку, оборотний капітал торговельного підприємства є сукупність матеріальних та грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться в постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство. В організації оборотного капіталу слід розрізняти їх склад та структуру. Під складом оборотного капіталу розуміють сукупність їх елементів (статей). Структура ж оборотного капіталу – це співвідношення між окремими їх елементами в їх загальному обсязі.

Структура оборотного капіталу відображає, зокрема, специфіку операційного циклу, а також те, яка частина поточних активів фінансується за рахунок власних коштів і довготермінових кредитів, а яка – за рахунок позикових, включаючи короткотермінові кредити банків. Склад і розміщення оборотного капіталу залежать від того, в якій сфері він функціонує: виробнича, торгово-посередницька, сфера послуг (зокрема фінансова).

У складі оборотного капіталу торговельного підприємства провідне місце займають матеріальні обігові активи, які представлені товарними запа-

сами, запасами інших товарно-матеріальних цінностей, що використовуються як предмет праці; витратами обігу на залишок нереалізованих товарів; витратами майбутніх періодів [1]. Діагностика управління оборотним капіталом – це теорія та методологія щодо управління оборотним капіталом. Управління є безперервним процесом дії на кожен його елемент оборотного капіталу. Під час оцінювання ефективності управління оборотним капіталом фінансові служби підприємств, зазвичай, використовують стандартний набір показників, рекомендований Міністерством економіки України, Держкомстатом України. У ринкових умовах виникла потреба у розробленні комплексної системи управління обіговим капіталом та методики оцінювання її впливу на фінансовий стан підприємств.

Основи сутності та теорії управління оборотним капіталом розглянуто у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: Л. Аврамчука, Л. Бабич, І. Балабанова, О. Білейченко, І. Бланка, Є. Брігхема, В. Буряковського, А. Золотарьова, І. Зятковського, А. Карбовника, В. Ковальова, А. Мазаракі, Л. Мартюшевої, Е. Нікбахта, П. Орлова та ін. [2]. У цих роботах відображено вітчизняний і закордонний досвід обґрунтування процесу формування та використання оборотного капіталу підприємства.

Методологія управління оборотним капіталом торговельного підприємства полягає у комплексному застосуванні економічних та адміністративних методів управління. Економічні методи базуються на врахуванні економічних законів розвитку; адміністративні методи ґрунтуються на адміністративній владі керівництва і поділяються на розпорядчі (обмежувальні) та примусові. Різноманітність застосовуваних методів під час управління оборотним капіталом і поточними зобов'язаннями зумовлена диверсифікацією цілей, об'єктів та функцій управління.

Серед основних принципів управління оборотного капіталу варто виділити такі: наукова обґрунтованість процесу управління; комплексність реалізації стратегічної та тактичної мети діяльності, врахування внутрішніх та зовнішніх чинників функціонування обігового капіталу, управління об'єктами оборотного капіталу та джерелами їх фінансування; альтернативність варіантів розроблення управлінських рішень; регламентованість внутрішніми нормативними та регулятивними положеннями; демократичність у розробленні та обговоренні рішень; відповідальність кожного менеджера за результати управлінської праці; безперервність процесу управління відповідно до стадій кругообігу оборотного капіталу.

Зауважимо, що в сучасних умовах головними завданнями ефективного управління оборотним капіталом торговельного підприємства є: оптимізація розміру оборотного капіталу, що обслуговують господарські потреби підприємства; прискорення швидкості кругообігу (або скорочення тривалості обороту) оборотного капіталу; забезпечення поточної платоспроможності та ліквідності активів підприємства. Адже зростання обсягів діяльності потребують адекватного збільшення потреби в оборотному капіталі, і відповідно – витрат на їх формування. Протидією цьому є підвищення швидкості кругообігу, яке дає змогу скоротити потребу в оборотному капіталі.

Управління ліквідністю та платоспроможністю відбувається шляхом дотримання певних пропорцій між обсягом формування матеріальних обігових активів, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами підприємства. Окрім цього, при удосконаленні процесів підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства важливо забезпечити підвищення прибутковості використання оборотного капіталу. Адже підприємство зацікавлене в зростанні доходу (прибутку), який отримується, зокрема за рахунок ефективного використання обігового капіталу. Досягнення цього завдання потребує: дослідження кожного етапу кругообігу активів для визначення понаднормативних активів, активів, що не використовуються в господарському обігові або проносять збитки; розробку та реалізацію програми ліквідації виявлених активів та вивільнення грошових коштів, що в них вкладені [3].

Доволі важливим є й забезпечення інфляційної захищеності оборотного капіталу, оскільки вагомим недоліком оборотного капіталу є їх інфляційна незахищеність, перш за все, монетарних активів (грошових коштів, дебіторської заборгованості покупців тощо). Гроші, авансовані в формування немонетарних оборотного капіталу (товарних та інших матеріальних запасів, дебіторської заборгованості постачальників) також певною мірою страждають від інфляції, але рівень інфляційних втрат порівняно менший.

Додамо, що потребує врахування та зниження вартості формування оборотного капіталу. Формування оборотного капіталу проводиться за рахунок різних джерел фінансування, що є в розпорядженні підприємства. Ефективність управління оборотних активів на торговельному підприємстві має важливе значення, оскільки справляє значний вплив на загальну ефективність всієї сукупності засобів, залучених підприємством.

У системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи підприємства і зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального управління та використання оборотних активів. Ефективність використання оборотного капіталу торговельного підприємства на прикладі Сокальської СТ за 2008-2010 рр. та раціональність їх розміщення представлено у таблиці. Отже, коефіцієнт оборотності, тобто кількість оборотів за певний період, у 2010 р. відносно 2008 р. збільшився на 0,80 та відносно 2009 р. збільшився на 0,27 та становив у 2010 р. 8,38. Відповідно у 2010 р. підприємство більш ефективно використовувало оборотні активи. У 2010 р. кожна гривня, вкладена в оборотні активи, принесла підприємству 8,38 грн прибутку, що є високим значенням.

Отже, коефіцієнт оборотності, тобто кількість оборотів за певний період, у 2010 р. відносно 2008 р. збільшився на 0,80 та відносно 2009 р. збільшився на 0,27 та становив у 2010 р. 8,38. Відповідно у 2010 р. підприємство більш ефективно використовувало оборотні активи. В 2010 р. кожна гривня, вкладена в оборотні активи принесла підприємству 8,38 грн. прибутку, що є високим значенням. Коефіцієнт завантаження, який показує скільки оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю товарообороту, у 2010 р. порівняно з 2008 р. зменшився 0,01. Порівняно з 2009 р. – він не змінився і

становив 0,12. Таким чином на 1 грн товарообороту у 2010 р. припадало 0,12 грн оборотних активів, що є прийнятним значенням.

Табл. Показники ефективності використання оборотного капіталу Сокальської СТ у 2008-2010 рр.

Показник	Рік			Абсолютне відхилення (+, -)	
	2008	2009	2010	2010 до 2008	2010 до 2009
Чистий прибуток, тис грн	17	16	27,8	10,8	11,8
Товарооборот, тис грн	3610	3971	4294	684	323
Середньорічна сума оборотних активів, тис грн	476,5	490	512,5	36	22,5
Коефіцієнт оборотності	7,58	8,10	8,38	0,80	0,27
Коефіцієнт завантаження	0,13	0,12	0,12	-0,01	0,00
Термін обороту, дн.	47,5	44,4	423	-4,5	-1,5
Рентабельність середньорічної суми оборотних активів, %	3,57	3,27	5,42	1,86	2,16

Тривалість (швидкість) обороту оборотного капіталу у 2010 р. порівняно з 2008 р. зменшилася на 4,5 дня, що є позитивним явищем для підприємства. Порівняно з 2009 р. цей показник зменшився на 1,5 днів. Таким чином тривалість одного обороту становить 43 дня. Отже, спостерігається прискорення руху оборотних активів, що є позитивно.

Показник рентабельності оборотного капіталу (відношення прибутку до величини оборотних активів) у 2010 р. порівняно з 2008 р. збільшився на 1,86 %, порівняно з 2009 р. – на 2,16 % і становить лише 5,45 %. Це означає що наше підприємство ефективніше почало використовувало оборотні активи. Виявлено, що Сокальська СТ доволі раціонально використовує оборотний капітал і це позитивно впливає на результати її фінансово-господарської діяльності.

Разом з тим, розроблення ефективного механізму поповнення оборотного капіталу є передумовою успішного господарювання підприємства, що вимагає спрямування частини прибутку або доходу на поповнення оборотного капіталу; подальшого прискорення оборотності оборотного капіталу; застосування у вказаних цілях переоцінки товарно-матеріальних цінностей; підвищення ефективності використання оборотного капіталу[5].

Висновки. Оборотний капітал торговельного підприємства – це сукупність матеріальних та грошових цінностей (економічних ресурсів), що знаходяться в постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство.

Управління оборотним капіталом полягає в обґрунтуванні управлінських рішень не лише стосовно визначення потреби в обсягах кожного виду поточних активів, але також і у тому, як ці активи будуть фінансуватися. Ефективне використання оборотного капіталу як важеля зміцнення фінансової стійкості торговельних підприємств ґрунтується на оптимальному поєднанні таких цілей його функціонування: максимізації рентабельності при забезпеченні стійкої і достатньої платоспроможності підприємства.

Література

1. Гудима Т.І. Оборотний капітал підприємства як економічної категорії Т.І. Гудима // Перехідні економічні системи : зб. наук. праць студентів, аспірантів і викладачів. – Львів : Вид-во ЛКА. – 2007. – Вип. 9. – С. 370-371.
2. Ковалев В.В. Финансы предприятий : учебн. пособ. / В.В. Ковалев, Вит. В. Ковалев. – М. : ООО "ВИТ + РМ", 2002. – 325 с.
3. Кравчук Н. Оцінка впливу оборотних активів на фінансовий стан підприємства / Н. Кравчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 4. – С. 249-251.
4. Поддрьогін А.М. Финанси підприємств : підручник / А.М. Поддрьогін, Л.Д. Буряк, Г.Г. Нам та ін. / керівник авт. кол. і наук. ред. А.М. Поддргін. – Вид. 3-тє, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 460 с.
5. Сорока Р.С. Чинники впливу на ефективність функціонування оборотного капіталу / Р.С. Сорока // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – 2010. – № 2. – С 72-80.

Васильцев Т.Г., Якимив О.О. Теоретико-прикладні основи со- вершенствования управління оборотным капиталом торгового предпри- ятия

Рассмотрены понятие оборотного капитала предприятия, его состав и структура, теоретические основы эффективности управления и принципы управления оборотным капиталом предприятия. Предложено усовершенствование эффективности использования оборотного капитала предприятия.

Ключевые слова: оборотный капитал, диагностика и эффективность управления.

Vasul'civ T.G., Yakymiv O.O. Theoretical and applied foundations for improving application efficiency of mercantile business

In the article the following is discussed: concept of working capital, its composition and structure, theoretical basis of effective management and principals of managing the working capital of mercantile business. Improvement of application efficiency of business working capital is suggested.

Keywords: working capital, diagnosis and management efficiency.

УДК 658.4:339.137.2

Доц. Н.І. Дуляба, канд. екон. наук;
магістрант Л.Ю. Пуш – Львівська КА

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ВИТРАТ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено сутність витрат як економічної категорії у різні часові періоди. Проведено аналіз наукової літератури щодо розкриття проблемних питань на сучасному етапі трансформації знань про витрати. Виокремлено дослідження еволюції та сутності витрат обігу, відображено їх місце у поточних витратах підприємства в сучасних умовах.

Ключові слова: витрати, витрати обігу, поточні витрати, торговельне підприємство.

Вступ. Кожне торговельне підприємство, здійснюючи свої господарські функції, має певний набір цілей. Для реалізації намічених цілей керівники виконують відповідні управлінські функції, до складу яких входить прийняття рішень, планування, оперативне управління, контроль за виконанням управлінських рішень за допомогою аналізу результатів фінансово-господарської діяльності підприємства. У ході такої роботи підприємство здійснює витрати, необхідні для практичної реалізації прийнятих управлінських рішень.